

VERASET VE MİRAS VE MİRAS SEBEBİYLE

İSTİHKAK DAVALARI

Yazan : **Ali Himmət BERKİ**

Unvan ittihaz ettiğimiz hukukî mefhumlara tatbikatta çokca tesadüf edilmekle beraber hayli teferruat taşımakta ve çok defa eski hadise ve hükümlerle alâkalı bulunmaktadır.

Tettebbua vesile olmak için bu mevzua dair bir kaç makale yazmanın faydalı olacağını düşündüm. Gerçi veraset ve miras sebebiyle istihkak davaları hakkında muhtelif eser ve mecmualarda tahliller yapılmış isede bazı mühim noktalara temas olunmamıştır. İzahlarım daha şümüllü olacak ve hukukcularımız arasında fikir ayrılığı olan meselelere de temas olunacaktır.

Miras ve tatbikat adlı eserimin tatbikat kısmında bu meselelere dair hayli izahatta bulunmuş isemde zamanımızda uzunca eserleri okumak gayretine kesel arız olduğundan bazı ilâvelerle onları kısmen tekrarda beis görmedim.

Gelecek mütalaa ve izahlara kısmen mesned teşkil edeceğinden her şeyden evvel veraset ve miras mefhumlarını gözönünde bulundurmak gerekmektedir.

Veraset terekeye ait hak ve borçlarda ölene halef olmak ve **miras** ise müteveffanın **terk ettiği hak ve borçlar** demektir. Hak, mülkiyet ve mülkiyetin gayri aynî haklara; ihtira ve telif hakkı gibi gayri maddi haklara şâmilidir.

Görülüyorki veraset ve miras mefhumları ayrı ayrı mefhumlardır. Biri sifata diğeri mal ve hakka taallük etmektedir. Bunları dava dahi müddeabih itibariyle ayrı ayrı mahiyettedir. Maldan mücerred veraset davası **hukukî bir sıfatın tesbiti** ve miras davası **bir hakkın himayesini istihdaf eder**. Bu cihetle usulu muhakeme ve mururuzaman gibi bazı bakımdan aralarında farklar vardır. Ezcümle bir sıfatın tesbiti talebinden ibaret olup bir mal talebini tazammun emeyen **veraset davaları mururuzamana tabi değildir**. Mümasil davalarda da hüküm böyledir. Mururuzamana itibar yoktur. Meselâ, bir şahıs felan benim babam olduğu halde beni tanımıyor oğlu olduğumu inkar ediyor diye dava ile subutuna hüküm olunmasını talep etse yaşı ne olursa olsun mururuzaman düşünülemez. Çünkü bir iddia mal veya hukukî bir vecibenin ifası talebini tazammun etmeyip maddî bir

vakıanın tesbitini talepten ibarettir. Miras davaları ise mururuzamana tabidir. Sabık ve lahik hükümlere göre bu davaların mururu zamanı aşağıda izah olunacaktır.

Keza, münazaasız veraset meselelerinde hasım göstermeye ihtiyaç olmaksızın hâkimden varislerin tesbit ve tevsiki istenebildiği halde miras davaları hasım aleyhine açılmak iktiza eder.

Burada veraset vesikalarından ve tarihçesinden ve bu hususta takip olunacak usulu tahkikden bahsi faydalı gördüm.

Yakın bir maziye kadar bizde veraset vesikası verilmesi usulden değildi. Nizalı ve nizasız bu sıfatı tanıtmak ihtiyacı hasıl olunca hakiki veya calî hasım (1) muvacehesinde veraset isabet olunarak istihsal olunacak hüccetlerle maksadın teminine çalışılırdı. Hatta bir müteveffanın bankadaki mevduatını ve bir şehit askerinin muhallefatını varisleri alabilmek için böyle bir subut ve hüccete lüzum vardı.

Dava hüküm için hem zahirde hem de nefselemirde ihtilâf olmak şart olduğu halde isbatı veraset için calî hasım aramak hukukî esaslarla kabili tevfiğ değildir. Bunun içindirki bu usul 5 Şubat 1330 tarihli nizamname ile men ve sonra usulu muhakemei şeriye kararnamesiyle bu memnuiyet ibka ve teyit edilmişdi. Ancak her hadisede hakikî hasım bulmaktaki imkân sızlıktan kati nazar nizasız meselelerde dava ikamesi, külfet ve masrafı istilzam ediyordu. Bu ise matlup ve mültezem olan sür'at ve suhulet esaslarına muvafık değildir. Buna bir hal sureti bulmak lâzımdı muktazasına inkiyat ettirmek hassasını taşıyan ihtiyaç ilcasiyle nizasız verasette hilafı sabit oluncaya kadar mer'i olmak ve ibraz olunacak mahal, metninde gösterilmek üzere mahkemelerce veraset vesikası verilmesi mülga meşihatı islamiyede müteşekkil tetkikatı şeriye ifadesiyle mahkmelere tamim olunmuş idi. Mahkemelerce bu dairede muamele yapılmakta iken 492 numaralı kanunun layihasını hazırlayan komisyonda bu usulun faide ve mahzurları uzun uzadıya münakaşa edilerek aynı mülâhaza ile 12 nci maddesinde (nesep ve veraset davaları hasmı hakikî muvacehesinde müstakillen veya davayı asliye zimmında ikame olunur. Verasetin mahalle veya karye heyeti ihtiyariyesinden alınacak ilmühaber üzerine hasım muvacehesinde olmayarak bilbeyyine isbatı da caiz olup fakat butakdirde ilam yerine veraset senedi verilir ve bu senet hilafı sabit oluncaya kadar meridir) denmiş ve meclisi millice de o veçhile kabul olunmuş idi.

492 numaralı kanunun esaslarını müzakere eden komisyonda bende bulunuyordum. Memleketin ihtiyaçlarını layıkı gibi görmeyen bazı zevat

(1) Câlî hasım kendisine husumet teveccüh etmediği halde mahkemede ikamei beyyine için iddiayı inkar etmek üzere hasım gösterilen şahıstır.

veraset senedi aleyhinde bulunmuş iselerde ekseriyet tarafından kabul olunmamıştı. Hukuk usulu muhakemeleri kanunu ile 492 sayılı kanun lavg edilmesine rağmen veraset senedi itasındaki zaruret duruyordu. Nitekim mahkemelerimiz eskisi gibi **veraset senedi** vermekte devam etiler. Esasn ne usulu muhakeme ne medeni kanunda bunu men eden bir hukum mevcut değildir. Bilakis **M. K. 538 nci maddesiyle bu kabil vesikalara cevaz vermiştir.** (1)

Eski esaslar meri olduğu zamanda buna benzer vesikalar verilmekte idi. Ezcümle tereke tahrirlerinde müteveffanın vefat tarihi, veraseti, mirası kimlere münhasır olduğu, hazır veya gaip, küçük veya büyük mirasçıları sözlerine itimat olunur bir kaç zatın ihbarıyla tahakkuk ettikten ve terekeye müteallık muameleler bittikten sonra cereyanı hali ve varisleri ve sehimlerini mübeyyin bir vesika tanzim olunur ve bir nüshası alakalılara verilirdi. Buna defteri kassam denirdi, ve bu vesika hilafı sabit oluncaya kadar muteber tutulurdu. Bittecrübe anlaşıldığı üzere böyle nızasız hususlarad vesika vermenin hiç bir mahzuru görülmemiştir.

(1) Alman kanunu medenisinde veraset fücetleri hakkında müstakil bir bap vardır 2353 ncü madde ile başlayan bu bap 2370 nci madde ile hitam bulmaktadır.

MÜRACAAT USULU — VERASET BELGESİ

Veraset vesikası almak isteyenler müteveffanın isim ve şöhretini ve mahalli ikametini ve ölüm tarihini ve oğlu veya kızı ilaahirihi.. gibi ciheti veraset ve karabeti, terekenin taksiminden evvel varislerden ölenler varsa bunların ölüm tarihlerini ve bıraktığı mirasçıları gösterir bir dilekçe ile selâhiyetli mahkemeye müracaat ederler. Bu dilekçede vesikanın veraset veya intikal veya her ikisi için istendiği gösterilir. Selâhiyetli mahkeme U. M. K. II nci maddesine göre **müteveffanın ikametgâhı mahkemesiyle mirasçıların her birinin bulunduğu mahal mahkemesidir.** Kıymeti gayri muayyen olmak itibariyle vazifeli mahkeme **asliye mahkemesidir.**

Dilekçede ölüm tarihinin gösterilmesi tatbiki lâzımgelen hüküm bilinmek içindir. Çünkü medeni kanundan evvel mülkde feraiz ve arazii emiriyenin ve intikale tabi vakıf akarın intikalı muhtelif kanunlara tabi idi. Ölüm tarihi gösterilmezse hangi kanunun tatbiki lâzım geleceği bilinemez. Ciheti verasetin beyanı varis olduğu iddia olunan şahsın varis olup olmadığı anlaşılacak içindir.

Bu istida üzerine muayyen günde mahkemece iddia tahkik olunur ve istidada noksan cihetler varsa istizah edilir. Ve sonra keyfiyet nüfus daire-

sinden sorulur. Gelecek cevaba göre tetkiki icap eden bir nokta varsa incelenir. Ölümün ve bazı varislerin ve bunlardan ölenlerin nüfus kütüğüne geçmemiş olması bizce iddianın tahkikına ve veraset vesikası verilmesine mani teşkil etmez. Yeterki iddianın doğruluğuna kanaat gelsin tahkikat esnasında veraset münazaalı olmak gibi muhakemeyi istilzam eden bir cihet olduğu anlaşılırsa hasım aleyhine dava ikame edilmek üzere talep red olunur. Yalnız nüfus kaydı subutu müddeada kafi değildir. İddayı tamamen teyit etse dahi şahit istenir. Nüfusa geçmemiş ölüm, doğum ve varis olabilir. Şahitler muvafık şهادet ederler ve ifadeleri mucibi kanaat olursa vefat tarihlerine göre miras ve intikal meseleleri tashih ve her varisin sehmi gösterilerek vesika verilmesine karar verilir. İddia isbat olunamazsa talep red olunur.

Şunu söyleyelimki gerek hadise nizalı olması ve gerekse isbat edilememesi sebebiyle vesika verilmesi talebinin reddi hasım muvacehesinde dava ikamesine mani teşkil etmez.

Veraset vesikaları varislerden her birinin bulunduğu mahal mahkeme leriyle müteveffanın ikametgâhı mahkemesinden alınabileceğine göre yekdiğerine mübayin veya hakikat ve nefselemre muhalif vesika alınabilir. Mübayin veya nefselemre mugayir ise mesele ihtilafı demek olduğundan keyfiyetin yeni baştan tahkikiyle bunlardan birinin veya her ikisinin iptali iktiza eder.

Bu hususta yapılacak muhakeme varislerden birinin müracaatı üzerine diğerlerinin huzurunda yapılır ve iki taraf dinlendikten sonra ihtilafın istilzam ettiği şekilde muhakeme icrasiyle neticesine göre karar verilir. Bu kararlar hasım muvacehesinde verildiğinden dava üzerine verilen kararlar gibidir ve aynı usul ve şeraite tabidir.

Usulüne muvafık olarak verilen veraset vesikaları hilafı sabit olunca-ya kadar mazmununda karine teşkil eder ve mahkeme ve dairelerce muteber tutulur.

Bir şahsın vesika talebine karşı müdahale suretiyle alâkalılar tarafından hilafı iddia olunabileceği gibi vesika verildikten sonra **mustakil bir dava ile bu vesikanın iptal veya ıslahı istenebilir.** Bu takdirde mesele ihtilafı bir şekil almış olur ve usulu dairesinde hal olunur. Hilafını iddiada mücerret inkâr ve ciheti veraset beyan edilmeyerek bende varisdim hasımım ketim ediyorum gibi itirazlara iltifat olunmaz, bunlar varis değildir şu sebeple münhasıran ben varisim veya bunlarla beraber şu cihetle ben de varisim gibi bir iddia lâzımdır.

Vesikalar hilafı sabit oluncaya kadar muteberidir fakat ilâmlar gibi

kati değildir. Şu halde bu vesikalara müsteniden bir muamele yapılır da bilahere vakıa muhtelif olduğu tahakkuk ederse hüküm ne olacaktır?

Meselâ, bir kimse muris denilen şahsa olan borcunu veya bir banka müteveffanın bankadaki mevduatını vesikanın resmiyetine itimat ederek varis gösterilen adama tediye ederde alacaklının sağ olduğu veya vesikada varis gösterilen kimsenin varis olmadığı tebeyyün ederde tediye mutebermi olacak yoksa borçlu ve banka alacaklı ve hakiki varise tekrar ödeyipte parayı haksız olarak alana veya şahitlere tazminmi ettirecektir? bu meseleler hüsnüniyet ve suiniyet esslariyle hal edilmek iktiza eder. Bu meselede (cevazı şerî zamana münafidir) kaidesi de tatbik olunabilir. Veraset ilâmlarında da bu ihtimaller mevcuttur.

Bu mevzuda bazı hükümler mevcut olsaydı bir güna tereddüde mahal kalmaz ve muameleler daha emniyetle cereyan ederdi. Şayanı temennidir ki bunlar kazî içtihatlarla takarrur etsin.

Veraset vesikaları kabili temyizmidir?

Esas itibariyle kabili temyizdir. Çünkü nihaî bir karardır ve hukuk usulü muhakemeleri kanununun 427 nci maddesi mucibince her nihaî karar kabili temyizdir. (1) ancak veraset vesikasına ait kararlar, tahkikatta bulunmayan ve müdahale suretiyle muhakemeye girmeyenler tarafından temyiz olunursa temyiz mahkemesinde tetkik edilmez. Veraset vesikalarının her zaman hilafı iddia edilebileceğinden mahkemede bulunmayanlar mahkemeye müracaatla iddia ve itirazlarını mahkemede dermeyan etmeleri lâzımdır.

Ancak bazı hallerde vesika isteyen temyiz edebilir. Vesika isteyen iddiasına muvafık ve miras hesapları doğru ise bunu temyize mahal yoktur. Vesika talebi red edilmek veya varisler yahut miras hisseleri yanlış tesbit ve hesap edilmek gibi yanlışlık vukuunda vesika alan kimse temyiz edebilir. Bundan başka iddia ve şahadete göre vesikada kalık olmuş veya sehimlerin tevzi ve hesabında hata vukua gelmiş ise aynı mahkemeye müracaatla da bu hata ve yanlışlıkları ıslah ettirmek kabildir.

Görülüyorki veraset vesikası talepleri üzerine yapılacak tahkikat basittir. Asıl mühim olan eski intikal ve miras meselelerinde kimlerin hakkı intikal sahibi ve kimlerin varis olduğunun tayin ve sehimlerin doğru olarak hesabi meselesidir. Hadise münhasıran eski zamana ait olabileceği gibi kısmen sabık esaslara ve kısmen de medeni kanun zamanına tesadüf edebilir. Medeni kanunun sureti meriyet ve şekli tatbiki hakkındaki kanunun

(1) Adalet dergisinin Mayıs 1945 tarihli nüshasında intişar eden (Nihaî karar ne demektir) unvanlı makalemize bakınız.

birinci maddesi mücibince eski hadiselerde eski hükümler ve yenilerde medeni kanun hükümleri tatbik edilecektir. Bir yazımda da söylediğim gibi muhtelif tarihlerde arazinin ve icareteyinli vakıfların intikali hakkında müteaddit ve muhtelif kanunlar neşrolunmuş; emlâkde feraiz hükümlerinin tatbikına devam edilmişti. Eski hadiselerde doğru olarak vesika verebilmek için gerek intikal ve gerek feraiz hükümlerinin bilinmesi lâzımdır. Hukuk fakültelerinde, tapu ve kadastro okullarında feraiz ve intikal okutulmadığından hâkimlerimizin ve tapu memurlarımızın çoğu bu hükümleri bilememekte ve bu yüzden gerek varislerin gerek hakkı intikal sahiplerinin hakları ziyaa uğramaktadır. Bu yanlışlıklar son zamanlarda daha ziyade artmıştır.

Şurada bir kaç gün evvel tesadüf ettiğim bir mahkeme ve temyiz kararını kayıt etmeden geçemeyeceğim.

21 Şubat 328 tarihinden mukaddem bir kimse vefat etmiş ve yeri arzı miri, üzerindeki bina ve eşcar ve görümü mülk bir gayrimenkul bırakmıştır. O tarihte mer'i kanun hükümlerine göre yer, üzerinde bulunan bina ve ağaçlar ve görüme tabi olduğundan mülk gibi hisse verilmek lâzım gelirken mahkeme arzı miri olarak hisse ayırmış ve temyiz mahkemesi de bu hükmü tasdik etmiştir. Daha garibi şuki o tarihte meri olan 1284 tarihli **Tevsi intikal kanunu** mücibince müteveffanın karısına araziden hisse intikal etmediği halde karıya da hisse verilmiştir. Bu baştan aşağı yanlış olan mahkeme kararı temyiz mahkemesince tasdik edilmiş ve **tashihi karar** talebi de aynen şu mucip sebeple **red edilmiştir**.

(Tashih talebinde bulunanın mülk olduğunu iddia ettiği gayrimenkulün tapu kaydının tesisi tarihindeki vaziyete göre arazi nevinden bulunduğu anlaşıldığından tashih talebinin reddine 19/9/1957 temyiz ikinci hukuk 4003 esas, 4569 karar).

Hükümetimiz acilen buna bir çare düşünmelidir. Çünkü 50-60 sene eski hadiselerin arkası alınamayacaktır. Elyevim mahkemelere 80-90 senelik hadiseler dahi arz olunmaktadır.

Veraset ve miras davaları :

Veraset vesikası hakkında bu kadarla iktifa ederek veraset ve miras davalarına geçiyoruz.

Veraset davası müteveffaya müstakillen veya müştereken halefiyet iddiasıdır ki münazaalı ise hükmen hal edilmek lâzım gelir ve dava bu hususta muaraza edenler aleyhine ikame olunur ve mal taelbini mutazammın

değilse bu gibi davalarda mururuzaman cereyan etmez. Çünkü ne eski hükümler ne de medeni kanun bu gibi davalar için bir mururuzaman koymamıştır.

Miras davalarına gelince eski hükümlere göre miras davası vereseden birinin diğerinden hissesi irsiye talebi demektir. Meselâ, tarihinde vefat eden murisimizden kalan mallardan müddeaaleyh hissemi vermiyor şeklinde ikame olunan bir dava bir miras davasıdır. Tasvirimizden de anlaşıldığı üzere miras davası terekeye zilyet olan varis aleyhine açılır. Davalı varis değilse dava miras davası değil âdi istihkak davasıdır. Varis murise halef olduğundan dava muris tarafından açılmış hükmünde olur. Nitekim varis olan veya olmayan bir kimse terekeye vazilyet olan kimseden tereke meyânında bulunan bir mal müteveffanın olmayıp kendilerinin olduğunu iddia ederlerse davâ muris aleyhine açılmış bir istihkak davasıdır.

Miras davaları hem eski hem de yeni hükümlere göre mururuzamana tabidir. Yalnız tayin olunan müddetler muhteliftir.

Miras davalarının mururuzamanı mecellenin 1660 ncı maddesinde yazıldığı üzere 15 senedir. Bu müddette bila özür dava terk olunursa istima olunmazdı, madde aynen şöyle idi :

(Deyin ve vedia ve mülk akar ve miras ve akaratı mevkufede mukataa yahut icareteyinle tasarruf ve meşruta tevliyet ve galle davaları gibi asıl vakfe ve umuma ait olmayan davalar on beş sene terk olunduktan sonra itima olunmaz.)

Bu maddede sarahaten beyan olunan davalar ve o meyanda miras davası on beş senelik mururuzamana tabidir. Binaenaleyh müddeaaleyhin inkarı halinde bila özür bu müddette terk olunan miras ve mülkiyet ve âdi istihkak davaları istima olunmazdı. Fakat hasım ikrar ederse mururuza- mana itibar edilmezdi.

Medeni kanun bu davalar hakkında ayrı ayrı mururuzaman tayin etmiştir.

Medeni kanunumuza göre miras davası :

Miras davası ya davacının verasetini ve müddeabihin terekeden olduğunu kabul eden varis aleyhine veya münhasıran kendilerinin varis olduğunu iddia eden şahıs veya şahıslar aleyhine ikame olunur. Birinci surette dava hissesi irsiye davası ve ikinci surette kanunun miras sebebiyle istihkâk davası namı verdiği dava mahiyetini arz eder. Hissesi irsiye davasında

müddealeyh şu veya bu sebeble müddeabih kendisinin olduğunu iddia ederse ihtilafın mahiyeti değişmiş olur.

Miras sebebiyle istihkak davası hakkında medeni kanunun miras kısmında bu unvanlı bir fasıl vardır. Miras mefhumuna nazaran bu tercümede bir yanlışlık olacaktır. Miras yukarıda beyan edildiği üzere kısaca tereke demektir. Tereke sebebiyle istihkak davası vazih bir manada kanun vazunun maksadını ifade etmez. Aslında irs sebebiyle istihkak davası olsa gerektir. İrsi mirasla - terceme hukuk lisanına uygun değilse de maksad anlaşılmakta olduğundan fahiş bir sehiv sayılmaz.

Kanun üç madde ile irs sebebiyle istihkak davasının şartlarını, hükmünü, mururuzamanını beyan etmiştir. 577 nci madde şartlara, 578 nci madde hükmüne ve 579 ncu madde mururuzamana aittir.

(Devam edecek)